МУНИЦИПАЛЬНОЕ КАЗЕННОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ «ОНГУДАЙСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА ИМЕНИ С.Т.ПЕКПЕЕВА»

РАССМОТРЕНО На педагогическом совете Протокол № 1 от «31» августа 2026 г.	СОГЛАСОВАНО Заместителем директора по УВР Бутынина Л.П.	УТВЕРЖДЕНО Директор МКОУ «Онгудайская сош им.С.Т.Пекпеева» Чочкина Е.В Приказ № 310 от «31» августа 2026 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по учебному предмету «Родной (алтайский) язык», 102 часа
5 класс

с. Онгудай, **2026 г.**

«Алтай тил» деп ӱредӱ предметти ӱрединиҥ текши јартамалы

Алтай тилле 5 класста иштеер программа орто текши ӱредӱлӱ школдорго Федерал эл-тергеелик ӱредӱ стандарттыҥ некелтелери аайынча, автор-тургузаачылары К.К. Пиянтинова, Н.Б. Тайборина тургускан «Алтай тилле иштеер программалар V-IX класстарга» (2023 j.) тайанып, Ж.И.Амырова, Н.Д. Алмадакова, Н.Г. Сулукованыҥ «Алтай тил 5 класс» деп ӱренер бичигине келиштире тургузулган. Ӱренер бичикти Алтай Республиканыҥ ӱредӱ ле билим министерствозыныҥ Билим-методикалык соведи 2025 јылда јараткан.

Ӱредӱниҥ тӧс планында 5-чи класста «Алтай тил» предметти ӱренерине школдыҥ ӱредӱлӱ планы аайынча **102 час** берилген, неделяда **3 час**таҥ.

«Алтай тил» ӱредӱ предметти ӱренеринде јединетен турулталар

Темдектелген турулталар.

Ӱренчиктиҥ ӧзӱмиле колбулу турулталар (личностный једимдер):

1. Төрӧл тилин билери –кажы ла кижиниҥ агару кереги деп оҥдооры.
2. Төрӧл тилиниҥ тӱӱкизин билери.
3. Алтай тил албатыныҥ культуразы деп, оны чеберлеп аларына кӱӱнзегени, эрмек-куучынын јарандырар кӱӱн-тапту болоры.
4. Төрӧл тилиниҥ аҥылузын јартап, ӧскӧ тилдерле тӱҥдештирип кӧрӧри.
5. Балдарды Төрӧлин, тилин, культуразын сӱӱрине, тоорына таскадар.

Керектӱ тексттерди «Алтай тил» деп ӱренер бичиктеҥ ле «Солоҥы» журналдаҥ алар.

Текши ӱредӱ эдилгелерле колбулу једимдер (метапредметный једимдер):

Бойын башкарынар (регулятивный) ТӰЭ:

- ӱредӱчиниҥ болужыла кандый ла иштиҥ амадузын тургузып билер;
- иштиҥ будӱрер аайын темдектеп билер ле керектӱ учуралда оны кубултып чокымдаар;
- бойын бойы шиҥдеп, једимин баалап, јастыразын тӱзедип, каруузын чокымдап, керелеп билер;
- бойы эмезе нӧкӧрлӧри бӱдӱрип јаткан эдилгени јартап айдар.

Јаҥы билгирлер аларыла колбулу (познавательный) ТӰЭ:

-ӱренчик берген иштиҥ јартына бойы чыгар, оны јартаарына керектӱ темдектерди табар, сурактыҥ шӱӱр аайын темдектеер;

- тексттерле иштеерин оҥдоп, тӧс лӧ тӧс эмес учурлу јетирӱлерди ылгаштырып, керектӱзин талдап ла белетеп билер;
- учебникле иштеп билер (бажалыкла, кӧргӱзӱ темдектерле, бӱкле);
- текст, јурук аайынча берилген сурактарга каруу берер;
- ӱредӱчиле, нӧкӧрлӧриле кожо бӱдӱрген иштерге тӧс шӱӱлте эдер.

Колбу тударыныҥ (коммуникативный) ТӰЭ:

- ӱренчик кажы ла урокто кандый ла айалгада эрмек-куучынныҥ бӱдӱмдериле тузаланып, кандый ла улусла куучындажып билер;
- оос ло бичилген эрмек-куучынды чын аайлап, эптӱ тузаланар;
- тургузылган сурак аайынча бойыныҥ санаа-шӱӱлтезин чокым, јарт айдып, јартап билер (эрмекте эмезе јаан эмес текстте);
- эжерлежип (парада) ла ӧмӧликте (группада) иштеп темигер;

-билип алган билгирлерин, таскамалын јӱрӱминде тузаланар; тӧрӧл тилин ӧскӧ дӧ предметтерле билгир алар эп-арга эдип тузаланары, тилди шиҥдеп билер билгирлерин, таскамалын ӧскӧ дӧ предметтерде (литератураныҥ урокторында, ӧскӧ ороондордыҥ тилин ӱренерде) тузаланары.

Предметле колбулу једимдер:

- тил ле албатыныӊ культуразы колбулу деп билер; кижиниӊ, албатыныӊ jӳрӳминде тӧрӧл тилиниӊ учуры керегинде билер;

- эрмек-куучынныӊ бастыра бӳдӳмдериле тузаланып билери (кычырары ла угуп аайлары (аудирование);

- башка-башка бӳдӳмдӳ сӧзликтерле, болушту литературала (ол тоодо электронный бӳдӳмдериле) тузаланып билер;

-эрмек-куучынында орфоэпияныӊ, лексиканыӊ, эмдиги алтай литературный тилдиӊ грамматиказыныӊ некелтелерин буспай тузаланар; чын бичииринiӊ, токтой тӳжер темдектерди тургузарыныӊ ээжилерин билгир тузаланып турар;

- тӧрӧл тилиниӊ, эрмек-куучынныӊ эстетика учурын сезип, аайлаар.

5 –чи класста ӳренчиктердиӊ тӧс билгирлери ле алынатан темигӳлери.

Нени билип алар:

-текстле иштеп билер, эрмек-куучынныӊ ле текстти ӊ бӳдӳмдерин билер;

-кандый ла литературала иштеп, онон керектӳ jетирӳлер таап, билгир аларына jӳткиир;

-санаа-шӳӳлтезин учуры аайынча сӧстӧрди колбоп, кӧнӳ jарт чыгара айдып турар;

-сӧстӧрди табыш –таныктарла ылгап;

-табыштарды бӳдер эп-аргазыла ылгап, сӧстӧ чын айдып ла бичип турар;

-эрмекте керектӳ сӧсти учур согулталу айдып, согулта сӧстин учурын солып турганын ондоп, тузаланар;

-сингармонизм деп ондомолды ондоп, эрин ӳндӳлерлӳ сӧстӧрди чын бичип ле айдып турар;

-сӧстиӊ лексический учурын jартап, омонимдерди, синонимдерди, антонимдерди эрмектерден таап, учурын jартап;

-алтай тилдиӊ сӧзликтериле тузаланып;

-сӧстиӊ учурлу бӧлӳктерин ле кожулталарын табып, учурын jартап;

-эрмектиӊ грамматический тӧзӧгӧзин чын табып, jартап;

-сӧсколбуда тӧс ло камааннду сӧстӧрди таап, олордыӊ колбошкон эп-аргазын сурактардыӊ болужыла jартап;

-эрмектерди амадузыла, эчеӊи члендериле ылгаштырып; кыйгылу эрмектерди ӳнле кӧргӳзип;

-укташ члендерлӳ эрмектерде токтой тӳжер темдектерди тургузып;

-айдылар амадузыла башка –башка учурлу эрмектердиӊ учында темдектерин чын тургузып билер;-эрмектежип куучындажарына ӳредер иштердин бӳдӳмдериле эптӳ тузаланар: угары, кычырары, айдары, бичиири. Кычырарыныӊ, угарыныӊ, айдарыныӊ ла бичииринiӊ культуразын билип турар;

- кычырып эмезе угуп турган тексттеӊ тӧс jетирӳлерди табып турар. Кычырган эмезе уккан текстте не керегинде айдылганын толо (кыскарта) эрмек – куучынныӊ айалгазына келиштире куучындаар.

Кӧнӳ айткан куучыны 10-12 эрмектеӊ турар. Кыска чӳмдемел иш бичип турар.

- төрӧл тилиле балдар jилбиркеп ӳрензин деп, алтай тилдиӊ урокторында башка-башка эп-аргалар (коммуникативный, интегрированный, дифференцированный, кӧргӳзӳ); кеберлер (формы) (ойын, маргаан, о.ӧ); бӳдӳмдер тузаланар.

Ченелтениӊ бӳдӳмдери:

-диктант (jартамал, предупредительный, графический, «Бойыӊды бойыӊ ченеп кӧр», текстти ӊ

тилин jартаары, санаада артканын ченеер (по памяти), санаа-шӳӳлтезин чыгара айдар (комментированный), кезик учуралдарда ӳренчиктердиӊ билгириниӊ кеминеӊ кӧрӳп ӳредӳчи

солып та ийер аргалу);
-jурук аайынча чӱмдемел;
-изложениениҥ элементтери бар чӱмдемел иш;
-тест иштер.

«Алтай тил» деп ӱредӱ предметтиҥ содержаниези

Эрмектежип куучындажары. Эрмек-куучынныҥ культуразы – 3 час

Тил ле эрмек-куучын. Орток куучын ла таҥ куучын. Текст. Тексттиҥ бӱдӱмдери

1-4 класстарда ӱренгенин катап көрӧри – 4 час

Фонетика. Ӱндӱ ле туйук табыштар. Су-алтай сӧстӧрдӧ лӧ ӧскӧ тилдеҥ кирген сӧстӧрдӧ бичилер таныктар. Сӧстӧрди бӱдӱмиле ылгаары. Шиҥжӱ диктант «Кӱски Алтайым»

Куучын-эрмектиҥ бӧлӱктери --7 час

Адалгыш. Адалгыштардыҥ кубулары. Jарталгыш. Тооломо. Солума. Jӱзӱнниҥ солумалары

Глагол. Глаголдыҥ ӧйлӧри. Кубулбас. Кубулбас глаголды jартаары. Куучын-эрмектиҥ болушчы бӧлӱктери: уланты, колбоочы, бӧлӱгеш

Синтаксис ле пунктуация – 33 час

Синтаксис нени ӱренет? Сӧсколбу. Сӧсколбу тӧс лӧ камаанду сӧстӧрдӧҥ турары. Сӧсколбуларды ылгаары. Эрмек. Jетирӱ, суракту, jакару эрмектер. Кыйгылу ла кыйгылу эмес эрмектер. Эрмектиҥ грамматикалык тӧзӧгӧзи.

Баштаачы ла айдылаачы. Олордыҥ айдылары. Эрмектиҥ эчеҥи члендери. Толтыраачы. Айалга. Jартаачы. Кеҥиткен ле кеҥитпеген эрмектер. Укташ члендер. Укташ члендерлӱ эрмектерде токтой тӱжер темдектер. Укташ члендердиҥ алдында бириктиреечи сӧс турары. Кычыру сӧс. Чике эрмек-куучын. Колболу ла тегин эрмектер. Колболу эрмек. «Синтаксис ле пунктуация» деп теманы катап кӧрӧри.

Фонетика. Графика. Орфография. Орфоэпия – 20

Алтай тилдиҥ табыштары. Ӱндӱ табыштар. Ӱндӱ табыштардыҥ темдектери. Кату ла jымжак, кеҥ ле тапчы ӱндӱ табыштар. Эрин чӧйилер ле эрин чӧйилбес ӱндӱлер. Эрин чӧйилер ӱндӱлерди чын бичиири. Кӧп тооныҥ кожулталарында эрин чӧйилер ӱндӱлерди чын бичиири. Узун ӱндӱ табыштар. Экиленген ӱндӱ табыштар. Тӧзӧгӧдӧ узун ӱндӱ табыштыҥ бӱткени. Элес ӱндӱлерди чын бичиири. Туйук табыштар. Туйук табыштардыҥ темдектери. Ӱнгӱр ле тунгак туйук табыштар. Кожулталарда тунгак ла ӱнгӱр туйукты чын бичиири. Туйук табыштардыҥ

темдектери. Эжерлӱ ле эжери јок туйук табыштар. Ӱйе. Согулта. «Фонетика. Орфография. Орфоэпия» деп бӧлӱктерди катап кӧрӧри. Сӧстӧргӧ фонетикалык ылгаш ӧткӱрери. Таскаду иш

Лексика – 15

Сӧс. Оныҥ лексикалык учуры. Бир учурлу ла кӧп учурлу сӧстӧр. Омонимдер. Омоформалар. Чике ле кӧчӱре учурлу сӧстӧр. Синонимдер. Синоним тизӱ. Антонимдер. Бузулбас сӧсколбулар. Текши тузаланар сӧстӧр. Аҥылу сӧстӧр. Эскирип калган сӧстӧр. Јаҥы сӧстӧр (неологизмдер). Ӧскӧ тилдеҥ кирген сӧстӧр. Ченелте диктант. Сӧзликтер. Сӧзликте сӧстӧр . «Лексика» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри.

Т.т. Газетага статья бичиирине белетер иш. «Алтай калыктыҥ айылдары» деп темага статьяны бичиири

Сӧстиҥ бӱдӱми ле бӱдери. Сӧстиҥ учурлу бӧлӱктери – 14

Сӧстиҥ тазылы. Тазылы (угы) јаҥыс сӧстӧр. Сӧс бӱдӱрер кожулта ла тӧзӧгӧ. Сӧс кубултар кожулталар. Кеп бӱдӱрер кожулталар. Сӧстиҥ бӱдер эп-аргалары. Колболу сӧстӧр. Колболу сӧстӧрдиҥ бӱдер эп-аргалары ла чын бичилери. «Сӧстиҥ бӱдӱми ле бӱдери (морфемика)» деп теманы катап кӧрӧри. Сӧстӧрди бӱдӱмиле ылгаары, морфемаларга бӧлиири.

Јылдык ченелте диктант

5-чи класста ӱренгенин катап кӧрӧри – 6 час

«Морфология» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри. Т.т. Чӱмдемел ишти бичиирине белетеер иш. «Ийт – кижиниҥ нӧкӧри» деп темага чӱмдемел иш бичиири. «Синтаксис» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри. «Фонетика, графика, орфография» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри. «Сӧстиҥ бӱдӱми ле бӱдери (морфемика)» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри

Тематикалык план

№ п/п	Бӧлӱктер ле темалар	Тоо
	Эрмектежип куучындажары. Эрмек-куучынныҥ культуразы	**3**
1	Тил ле эрмек-куучын	1
2	Орток куучын ла таҥ куучын	1
3	Текст. Текстиҥ бӱдӱмдери	1
	1-4 класстарда ӱренгенин катап көрӧри	**4**
4	Фонетика. Ӱндӱ ле туйук табыштар	1
5	Су-алтай сӧстӧрдӧ лӧ ӧскӧ тилдеҥ кирген сӧстӧрдӧ бичилер таныктар	1
6	Сӧстӧрди бӱдӱмиле ылгаары	1
7	*Шиҥжӱ диктант «Кӱски Алтайым»*	1
	Куучын-эрмектиҥ бӧлӱктери	**7**
8	Адалгыш. Адалгыштардыҥ кубулары.	1
9	Јарталгыш	1
10	Тооломо	1
11	Солума. Јӱзӱнниҥ солумалары	1
12	Глагол. Глаголдыҥ ӧйлӧри	1
13	Кубулбас. Кубулбас глаголды јартаары	1
14	Куучын-эрмектиҥ болушчы бӧлӱктери: уланты, колбоочы, бӧлӱгеш	1
	Синтаксис ле пунктуация	**33**
15	Синтаксис нени ӱренет?	1
16	Сӧсколбу.	1
17	Сӧсколбу тӧс лӧ камаанду сӧстӧрдӧҥ турары. Сӧсколбуларды ылгаары	1
18	Эрмек	1
19	Јетирӱ, суракту, јакару эрмектер	1
20	Кыйгылу ла кыйгылу эмес эрмектер	1
21	Эрмектиҥ грамматикалык тӧзӧгӧзи	1
22	***Ченелте диктант***	1
23	Т.т. «Обоо таш – кеендиктиҥ кереези» деп ӱлекер ишти көрӱп, кыскарта куучындаары	1
24	Баштаачы ла айдылаачы. Олордыҥ айдылары	1

25	Баштаачы ла айдылаачы. Олордың айдылары	1
26	Эрмектерде грамматикалык тӧзӧгӧлӧрди аңылап темдектери. Таскаду иш	1
27	Эрмектиң эчеңи члендери	1
28	Толтыраачы	1
29	Толтыраачы	1
30	Айалга	1
31	Айалга	1
32	Јартаачы	1
33	Јартаачы	1
34	Кеңиткен ле кеңитпеген эрмектер	
35	Тегин эрмектерди члендериле ылгаары. Таскаду иш	1
36	Укташ члендер	1
37	Укташ члендерлӱ эрмектерде токтой тӱжер темдектер	1
38	Укташ члендердиң алдында бириктиреечи сӧс турары	1
39	Кычыру сӧс	1
40	Чике эрмек-куучын	1
41	Чике эрмек-куучын	1
42	Колболу ла тегин эрмектер	1
43	Колболу эрмек	1
44	«Синтаксис ле пунктуация» деп теманы катап кӧрӧри.	1
45	Эрмектерге синтаксический ылгамал өткӱрери. Таскаду иш	
	Ченелте диктант	
46	Т.т. И.И. Ортонуловтың «Кичинек јылкычылар» деп јуругы аайынча чӱмдемел бичиири - 89 бӱк	1
47	Чӱмдемелди бичиири	1
	Фонетика. Графика. Орфография. Орфоэпия	**20**
48	Алтай тилдиң табыштары	1

49	Ӱндӱ табыштар.	1
50	Ӱндӱ табыштардың темдектери. Кату ла јымжак, кең ле тапчы ӱндӱ табыштар	1
51	Ӱндӱ табыштардың темдектери. Кату ла јымжак, кең ле тапчы ӱндӱ табыштар	1
52		
53	Эрин чӧйилер ле эрин чӧйилбес ӱндӱлер	1
54	Эрин чӧйилер ӱндӱлерди чын бичиири	1
55	Эрин чӧйилер ӱндӱлерди чын бичиири	1
56	Кӧп тооның кожулталарында эрин чӧйилер ӱндӱлерди чын бичиири	1
57	Узун ӱндӱ табыштар	1
58	Экиленген ӱндӱ табыштар	1
59	Тӧзӧгӧдӧ узун ӱндӱ табыштың бӱткени	1
60	Элес ӱндӱлерди чын бичиири	1
61	Туйук табыштар	1
62	Туйук табыштардың темдектери. Ӱнгӱр ле тунгак туйук табыштар	1
63	Кожулталарда тунгак ла ӱнгӱр туйукты чын бичиири	1
64	Туйук табыштардың темдектери. Эжерлӱ ле эжери јок туйук табыштар	1
65	Ӱйе. Согулта	1
66	«Фонетика. Орфография. Орфоэпия» деп бӧлӱктерди катап көрӧри	1
67	Сӧстӧргӧ фонетикалык ылгаш өткӱрери. Таскаду иш	1
	Лексика	**15**
68	Сӧс. Оның лексикалык учуры.	1
69	Бир учурлу ла кӧп учурлу сӧстӧр	1
70	Омонимдер. Омоформалар	1
71	Чике ле кӧчӱре учурлу сӧстӧр	1
72	Синонимдер. Синоним тизӱ	1
73	Антонимдер	1
74	Бузулбас сӧсколбулар	1

75	Бузулбас сӧсколбулар	1
76	Текши тузаланар сӧстӧр. Аӈылу сӧстӧр	1
77	Эскирип калган сӧстӧр. Јаӈы сӧстӧр (неологизмдер).	1
78	Ӧскӧ тилдеӈ кирген сӧстӧр	1
79	***Ченелте диктант***	
80	Сӧзликтер. Сӧзликте сӧстӧр	1
81	«Лексика» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри	1
82	Т.т. Газетага статья бичиирине белетер иш (331 таскаду)	1
83	«Алтай калыктыӈ айылдары» деп темага статьяны бичиири	1
	Сӧстиӈ бӱдӱми ле бӱдери. Сӧстиӈ учурлу бӧлӱктери	**14**
84	Сӧстиӈ тазылы. Тазылы (угы) јаӈыс сӧстӧр.	1
85	Сӧс бӱдӱрер кожулта ла тӧзӧгӧ	1
86	Сӧс бӱдӱрер кожулта ла тӧзӧгӧ	1
87	Сӧс кубултар кожулталар	1
88	Сӧс кубултар кожулталар	1
89	Кеп бӱдӱрер кожулталар	1
90	Кеп бӱдӱрер кожулталар	1
91	Сӧстиӈ бӱдер эп-аргалары	1
92	Колболу сӧстӧр	1
93	Колболу сӧстӧрдиӈ бӱдер эп-аргалары ла чын бичилери	1
94	«Сӧстиӈ бӱдӱми ле бӱдери (морфемика)» деп теманы катап кӧрӧри	1
95	Сӧстӧрди бӱдӱмиле ылгаары, морфемаларга бӧлиири. Таскаду иш	1
96	***Лылдык ченелте диктант***	
	5-чи класста ӱренгенин катап кӧрӧри	**6**
97	«Морфология» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри	1
98	Т.Т. Чӱмдемел ишти бичиирине белетеер иш (392 таскаду)	1
99	«Ийт – кижиниӈ нӧкӧри» деп темага чӱмдемел иш бичиири	1
100	«Синтаксис» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри	1

101	«Фонетика, графика, орфография» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри	1
102	«Сӧстиң бӱдӱми ле бӱдери (морфемика)» деп бӧлӱкти катап кӧрӧри	1
	Текши тоозы	**102**

Тузаланар ӱредӱ-методикалык литература:

1. К.К. Пиянтинова, Н.Б. Тайборина. «Алтай тилле иштеер программалар V-IX класстарга» (2023 j.)
2. Алтай тил 5 класс: ӱренер бичик. Ж.И.Амырова, Н.Д. Алмадакова, Н.Г.Сулукова, Г-А., 2025

Ӱредӱчиге болушту бичиктер:

3. Алтай тил ле литературала ӱренчиктердиң јединетен турулталарын баалаары. Ж.И.Амырова, Е.Д. Чандыева. Г-А. 2018.
4. Алтай тил ле литератураныңурокторында текши ӱредӱ эдилгелерди темиктирери. Методикалык пособие. Чандыева Е.Д., Шокшиланова А.С. Г-А. 2012.
5. Алтай тил ле литературала ӱренчиктердиң билгирин баалаарыныңкемјӱлери. 5-9 класстарда. Ж.И. Амырова, Ю.А. Мундукина. Г-А. 2019.
6. Алтай тил ле литературала ӱлекер ишти ууламјылаары. Методикалык бичик. Г-А., 2015.

7. Бежинчи класстыңалтай тил» ӱренер бичигине методикалык ууламјылар. Ж.И.Амырова, Н.Г.Сулукова, Г-А., 2013
8. Алтай тил ле литературала ӱлекер ишти ууламјылаары. Методикалык бичик. Г-А., 2015.
9. Диктанттардыңјуунтызы, 5-9 класстар.
10. ӱредӱ ресурстар: Ӱредӱлик диск. Алтай тил 5 класс. Г-А., 2012

11. Технический эп-арглара:

- мультимедийный проектор
- интерактивный доска
- компьютер, ноутбук.

МУНИЦИПАЛЬНОЕ КАЗЕННОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«ОНГУДАЙСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА ИМЕНИ С.Т.ПЕКПЕЕВА»

РАССМОТРЕНО На педагогическом совете Протокол № 1 от «31» августа 2026 г.	СОГЛАСОВАНО Заместителем директора по УВР Бутынина Л.П.	УТВЕРЖДЕНО Директор МКОУ «Онгудайская сош им.С.Т.Пекпеева» Чочкина Е.В Приказ № 310 от «31» августа 2026 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по учебному предмету «Родная (алтайская) литература»,
68 часов 5 класс

с. Онгудай, 2026 г.

«Алтай литература» предметти ӱредининӊ текши јартамалы

Алтай литературала 5 класска иштеер программа текши ӱредӱлӱ школдорго Федерал эл-тергеелик ӱредӱ стандарттыӊ некелтелери аайынча, Н.М. Киндикова, Е.Д.Чандыева, У.Н.Текенова тургускан «Алтай литературала иштеер программалар 5-9 класстарга» (2023 j.) тайанып, автор-тургузаачылар М.А.Демчинова,Т.В. Метреева, Ч.Н. Токова, Э.М. Кокпоева «Алтай литература 5-чи класстыӊ ӱренер бичик-хрестоматиязы» (2025 j.) деп бичигине келиштире тургузулган. Ӱренер бичик-хрестоматияны Алтай Республиканыӊ ӱредӱ ле билим министерствозыныӊ Билим-методикалык соведи јӧптӧгӧн.

Ӱредӱ учреждениелердиӊ регионал базисный планында 5-чи класста «Алтай литература» предметти ӱренерине **68 час** берилген, неделяда **2 частаӊ**

«Алтай литература» ӱредӱ предметти ӱренеринде јединетен турулталар

Темдектелген турулталар

Ӱренчиктиӊ өзӱмиле колбулу турулталар (личностный):

- ӱренчиктердиӊ кӧгӱс-санаазын байыдары ла эстетический кӧрӱмин элбедери;
- ӱренчиктер бойыныӊ угы-тӧзи керегинде билери, өс (этникалык) кӧрӱмин элбедери;
- алтай элдиӊ өс литературазын, тӱӱкизин, культуразын билери;
- Россия ичинде элдердиӊ байлыгыла, культуразыла колбулу билгирлериле танышып, текшикижилик учурын јартап билери;
- ӱренчиктиӊ төрӧлине чындык кӱӱнин таскадары, төрӧл литературазын билери ле алтай бичиичилериле оморкооры;
- өскӧ калыктардыӊ литературазын билип, учурын оӊдооры;
- јаӊы билгирлер аларына белен, јилбиркек ӱренчик таскадары;
- башка-башка јетирӱлерле иштеп билери (сӧзликтер, энциклопедия, интернет-ресурстар).

Текши ӱредӱ эдилгелерле колбулу (метапредметный):

- ӱренчик бойыныӊ алдына ӱредӱ амаду тургузып, ого јединер аргаларды темдектеп билери;
- чӱмдемелде кӧдӱрилген сурактыӊ каруузын табып, берилген материалды чокым оӊдооры;
- кандый бир айалга керегинде келиштире эртедеӊ шӱӱлте (гипотеза) айдып, ол шӱӱлтени темдектер ажыра бижулаары;
- тӱп шӱӱлте чыгарып билери;
- бойыныӊ ижин чокым пландаары, јилбӱзин јарт билери;
- башка-башка бӱдӱмдӱ бичиктерле таӊынаӊ иштеп билери;
- ылгап, текши шӱӱп билери;
- бӱдӱрген ишке чокым темдек тургузып, бойыныӊ аргаларын чокым билери.

Предметле колбулу:

- алтай литератураныӊ чӱмдемелдерин билери;
- чӱмдемелдериӊ тематиказын, тургузылган курч сурактарын, литератураныӊ теориязын, алтай литератураныӊ ӱйеленгенин билери;
- чӱмдемелди ылгаары, тӱӊдештирӱ иш ӧткӱрери;
- чӱмдемелдер аайынча бойыныӊ кӧрӱмин айдары, кееркедим чӱмдемелди бойы јартап билери; автордыӊ кӱӱнин јартап билери;
- литератураныӊ бӱдӱмдерин ылгаштырып билери, текстке јуук куучындап билери, текстле иштеери, куучын тургузып билери ле о.ӧ.;
- кееркедим чӱмдемелде сюжеттиӊ бӧлӱктерин ылгаштырары, композицияны, кееркедим эп-аргаларды, олордыӊ текстте учурын јартаары;
- чӱмдемелди ылгаарында литературалык оӊдомолдорды билери (школдыӊ кеминде).

Ӱренчиктер нени билер учурлу:

- программага кирген кееркедим чӱмдемелдиӊ оӊдайын; адын ла авторын;
- чӱмдемелдиӊ темазын, тӧс шӱӱлтезин јартаарына; тӧс геройлорын аӊылаарына;
- тексттеӊ эпитет, метафора, тӱӊдештирӱ ле олицетворение табып, олордыӊ учурын јартаарына;
- кееркедим текстти сюжедин јартап билерин;
- кееркедим чӱмдемелдиӊ темазын ла тӧс шӱӱлтезин јартаарына;
- калыктыӊ оос поэзиязыныӊ ла литературалык чӱмдемелдериӊ жанрларын;
- лирикалык геройдыӊ сӱр-кеберин тексттеӊ табарын;
- литературалык геройго јартамал беререн;
- литературалык чӧрчӧктиӊ, басняныӊ, куучынныӊ жанровый темдектерин;
- куучындаганы, ӱлгерлегени деп оӊдомолдорды ылгаштырарын;
- тӧс герой аайынча текстке тайанып, оос ло бичиир каруу беререн;
- таӊынаӊ кычырган чӱмдемел аайынча бойыныӊ шӱӱлтезин айдарын;
- литературалык оӊдомолдордыӊ аӊылу темдектерин;
- эпикалык чӱмдемелдиӊ эпизодын эмезе бир канча эпизодторды толо, кыскарта,

талдап, оосло эмезе бичип айдарын;
- кееркедим текстти чокым, јарт ӱнле аҥылап тӱрген кычырарына, оҥдогонын айдарын.

Ченелте иштер: кычырарыныҥ кемин көрӧри, тест иштер, сурактарга каруу берери, чӱмдемелге јурук јураары, куучын тургузып билери

«Алтай литература» деп ӱредӱ предметтиҥ содержаниези

Калыктыҥ чӱмдӱ сӧзиниҥ – 15 час

Табышкактар. Темаларга бӧлингени**.** Маргаан-ойын «Эҥ ле тапкыр!» Кеп сӧстӧр. Олордыҥ бӱдӱмдери, учуры ла чӱмделгени. Кеп, укаа, чечен сӧстӧрдиҥ маргааны. Кычырарыныҥ кемин көрӧри**.** Чӧрчӧктӧр. «Арбаныҥ чарактары» деп чӧрчӧкти кычырары, сӱр-кеберлерине ајару эдип, учурын ондооры. Чӧрчӧктӧги сӱр-кеберлердиҥ кылык-јаҥын көргӱскен темдектерге ајару эдип, куучындаары. «Салкын јалкуга мактанганы» (Калыктыҥ кокур ӱлгери) деп ӱлгерди чокум, јарт кычырары. Кай чӧрчӧктӧр. Алтай кайчы А.Г. Калкин керегинде**.** Кай чӧрчӧк «Алтын-Эргек». Алтын-Эргек баатырдыҥ јаткан јурты. Ӱзӱкти бажалыктаары**.** Баатыр уул ла кызыл тӱлкӱниҥ туштажузы**.** Алтын-Эргек јолындагы буудактарды ӧдӱп чыкканы. Рольдорло кычырары**.** Алтын-Эргек баатыр ла Јер-Текпенектиҥ согужы. Ӱзӱкти кычырып, текстке јуук куучындаары**.** Алтайына јанганы. Кай чӧрчӧктиҥ аҥылу темдектерин айдары.

«Калыктыҥ чӱмдӱ сӧзи» деп тест ишти бӱдӱрери

Јебрен тӱрк литературанаҥ – 2 час

Јебрен тўрк өй – улу өй. Тўрк элдиң јадын-јўрўми. VI – VIII чактарда ташта бичилген чўмдемелдер керегинде јетирў.

Алтай литературанаң – 51 час

М.В.Чевалков «Сыгырган ла јалку Бака». Басняны чокум, јарт ўнле аңылап кычырары. Текстте ўредў (мораль) сөстөрдиң учурын јартаары. М.В.Чевалковтың көчўрме ижи.

Өскө калыктардың литературазынаң. И.А.Крылов «Куу, Чортон ло Рак» деп баснянының төс шўўлтези.

Алтай литературанаң. Г.И.Чорос-Гуркин – јурукчы ла чўмдеечи. «Кара-Көл» - ар-бўткенниң јурамалы. Сөслө јураарына темигери. М.В.Мундус-Эдоков «Айу», «Аң өйи», «Элик» деп куучын-јурамалдардың ўредў учурын јартаары. П.А.Чагат-Строев «Кўўктиң ўни». Лирикалык геройдың сўр-кебери, оның кўўн-табы, кўўн-санаазы. Кайкамчылу кижи П.В. Кучияктың јўрўминең. «Адыјок» - автобиография бўдўмдў чўмдемел. «Соок» деп ўзўкти ўнле аңылап кычырары. Улустың озодогы јадын-јўрўми. «Јас» деп ўзўкке кычырганы аайынча план тургузар.

Өскө калыктардың литературазынаң. Салчак Тока «Араттың сөзи» деп повестьтиң «Тас Баштык», «Бис јаңыскан» деп ўзўктерди кычырары. «Бистиң аңчыларыс», «Эмди не болор?» Кычырып, сурактарга каруу берери**.** «Черликпен» деп ўзукти кычырып, ийт деп тындуның учурын айдары**.**

Алтай литературанаң. Ч.И.Енчинов «Аргымак». Ўлгерди кычырып, төс темазын јартаары. А.Ф.Саруева «Серўўн аралда». Ўлгерди ўнле аңылап кычырары, төс темазын, кееркедим эп-аргаларын табып јартаары. Јайгы аралда. Јурук јурап корулаары. И.В.Шодоев «Ирбизек». «Јаскы сўўнчилер ле кородош». Ўзўкти кычырып, јартамал (комментарий) эдери. «Табы јок кемзиниш» деп ўзўкти кычырып, алтай кўреш керегинде санаа-шўўлтезин айдары. «Маргаанду кўрештер» деп бажалыкты кычырып, «Кўреш» деп јурукла иштеери. К.Ч.Төлөсов «Таныбаган». Ада-Төрөл учун Улу јуу керегинде куучын өткўрери. Адалары «таныбаган» балдардың ал-санаазы. Бўдўмји ле сакылтаның терең учуры. Лаптап кычырып, учурын јартаары. Ч.Айтматов «Солдаттың уулы». Куучынды кычырып, сюжедин куучындаары. А.О.Адаров «Кичинек јурукчы» ўлгерди чокум, јарт кычырып, тўп шўўлтезин айдары. Л.В.Кокышев «Алтай тилиме». Ўлгерди чокум, јарт кычырып, эске ўренерине ченежери**.** Төрөл тилим керегинде сөс. Кўўн-санааны чыгара айдары. В.Т. Самык «Төрөлиме јаңар». Калык ла төрөл јер бирлик болгоны. Ўлгерди ўнле аңылап кычырып, учурын айдары. Э.М.Палкин «Сары киштейт» - кўски кеендик јурук. Автордың ўлгерлежи, тузаланган эп-аргалары. Ш.П.Шатинов «Эрјине» (повестьтиң ўзўги). Јуу өйинде балдардың јўрўми ле ижи. Турлуда иш башталды. Ўзўкти лаптап кычырып, төс шўўлтезин айдары. «Эрјине» деп бригаданың төзөлгөни. Кычырганын куучындаары. Б.Я.Бедюров «Эр-Адучак баатыр». Ўлгерде Эр-Адучак баатыр деп сўр-кебердиң учуры. Ўлгердиң төс шўўлтезин јартаары. Н.Б.Бельчекова «От ло Карганак». Куучында карганактың ла оттың сўр-кеберлерин јартаары. «От-очок, От-эне» деп презентация көрўп, оттың байы керегинде куучын өткўрери. Э.М. Палкин «Энем» деп ўлгерди чокум, јарт кычырары**.** А.Я.Ередеев «Кўлўмји». Литературалык чөрчөктиң темазы, сюжеди, ўредў учуры. К.Ч.Төлөсов «Тамчы». Лаптап кычырап, толо куучындаары. Баштапкы тамчыда сыр-каткыда иш. Јўзўндерле кычырары. Борбыйактың ойыны. Кайкал ла сўўнчиниң

тереҥи. Лаптап кычырып, куучындаары. В.Т.Самык «Мениҥ најыларым». Кижи ле ар-бӱткенниҥ колбузы.
«Мениҥ најыларым» деп ӱлгерге јурук јураары.

Öскö калыктардыҥ литературазынаҥ. Бертольд Брехт «Форточка ажыра кышкы куучын». Кижи ле ар-бӱткен. Ӱлгердиҥ тöс шӱӱлтезин оҥдооры. Антуан де Сент-Экзюпери «Кичӱ бий». Чӱмдемелди кычырып, јуруктардыҥ учурын јартаары.

Алтай литературанаҥ. J. Б. Каинчин «Кызычак ла Кураанак». Баланыҥ телекейи – чӱмдемелде. Кӱзелештиҥ најылары ла «таныштары». Куучынныҥ тöс шӱӱлтезин темдектеери. Талдап алган ӱзӱкти бажалыктап, толо куучындаары. А.Я.Ередеев «Энезиниҥ јайлузында». Эркеш ле Мерген деп уулчактардыҥ сӱр-кеберлери. «Баштапкы болуш» деп ӱзӱкти лаптап кычырып, куучындаары. «Темирлерим јылыжат» деп ӱзӱкти кычырып, учурын јартаары. «Эки јол» деп ӱзӱкти кычырып, јолдордыҥ учурын јартаары. Кычырарыныҥ кемин кöрöри.

Јыл туркунына ӱренгенин кöрöри. Тест иш. Кычыратан бичиктердиҥ списогы

Текши тоозы – 68 час

Тематикалык план – 5 кл.

№ п/п	Бöлӱктер ле темалар	Частыҥ тоозы
	Калыктыҥ чӱмдӱ сöзинеҥ	**15**
1	Табышкактар. Темаларга бöлингени	1
2	Маргаан-ойын «Эҥ ле тапкыр!»	1
3	Кеп сöстöр. Олордыҥ бӱдӱмдери, учуры ла чӱмделгени.	1
4	Кеп, укаа, чечен сöстöрдиҥ маргааны.	1
5	Кычырарыныҥ ккемин кöрöри	1
6	Чöрчöктöр. «Арбаныҥ чарактары» деп чöрчöкти кычырары, сӱр-кеберлерине ајару эдип, учурын ондооры.	1
7	Чöрчöктöги сӱр-кеберлердиҥ кылык-јаҥын кöргӱскен темдектерге ајару эдип, куучындаары.	1
8	«Салкын јалкуга мактанганы» (Калыктыҥ кокур ӱлгери) деп ӱлгерди чокум, јарт кычырары	1
9	Кай чöрчöктöр. Алтай кайчы А.Г. Калкин керегинде	1
10	Кай чöрчöк «Алтын-Эргек». Алтын-Эргек баатырдыҥ јаткан јурты. Ӱзӱкти бажалыктаары	1
11	Баатыр уул ла кызыл тӱлкӱниҥ туштажузы	1
12	Алтын-Эргек јолындагы буудактарды öдӱп чыкканы. Рольдорло кычырары	1

13	Алтын-Эргек баатыр ла Јер-Текпенектиң согужы. Ӱзӱкти кычырып, текстке јуук куучындаары	1
14	Алтайына јанганы. Кай чӧрчӧктиң аҥылу темдектерин айдары.	1
15	«Калыктың чӱмдӱ сӧзи» деп тест ишти бӱдӱрери	1
	Јебрен тӱрк литературанаҥ	**2**
16	Јебрен тӱрк ӧй – улу ӧй. Тӱрк элдиң јадын-јӱрӱми	1
17	VI – VIII чактарда ташта бичилген чӱмдемелдер керегинде јетирӱ.	1
	Алтай литературанаҥ	**51**
18	М.В.Чевалков «Сыгырган ла јалку Бака». Басняны чокум, јарт ӱнле аҥылап кычырары.	1
19	Текстте ӱредӱ (мораль) сӧстӧрдиң учурын јартаары.	1
20	М.В.Чевалковтың кӧчӱрме ижи.	1
21	**Ӧскӧ калыктардың литературазынаҥ.** И.А.Крылов «Куу, Чортон ло Рак» деп басняның тӧс шӱӱлтези.	1
22	Г.И.Чорос-Гуркин – јурукчы ла чӱмдеечи. «Кара-Кӧл» - ар-бӱткенниҥ јурамалы. Сӧслӧ јураарына темигери.	1
23	М.В.Мундус-Эдоков «Айу», «Аҥ ӧйи», «Элик» деп куучын-јурамалдардың ӱредӱ учурын јартаары.	1
24	П.А.Чагат-Строев «Кӱӱктиҥ ӱни». Лирикалык геройдың сӱр-кебери, оның кӱӱн-табы, кӱӱн-санаазы.	1
25	Кайкамчылу кижи П.В. Кучияктың јӱрӱминеҥ. «Адыјок» - автобиография бӱдӱмдӱ чӱмдемел.	1
26	«Соок» деп ӱзӱкти ӱнле аҥылап кычырары. Улустың озодогы јадын-јӱрӱми.	1
27	«Јас» деп ӱзӱкке кычырганы аайынча план тургузар.	1
28	**Ӧскӧ калыктардың литературазынаҥ.** Салчак Тока «Араттың сӧзи» деп повестьтиҥ «Тас Баштык», «Бис јаҥыскан» деп ӱзӱктерди кычырары.	1
29	«Бистиҥ аҥчыларыс», «Эмди не болор?» Кычырып, сурактарга каруу берери	1
30	«Черликпен» деп ӱзукти кычырып, ийт деп тындуныҥ учурын айдары	1
31	Ч.И.Енчинов «Аргымак». Ӱлгерди кычырып, тӧс темазын јартаары.	1
32	А.Ф.Саруева «Серӱӱн аралда». Ӱлгерди ӱнле аҥылап кычырары, тӧс темазын, кееркедим эп-аргаларын табып јартаары.	1
33	Јайгы аралда. Јурук јурап корулаары.	1
34	И.В.Шодоев «Ирбизек». «Јаскы сӱӱнчилер ле кородош». Ӱзӱкти кычырып,	1

	јартамал (комментарий) эдери.	
35	«Табы јок кемзиниш» деп ўзўкти кычырып, алтай кўреш керегинде санаа-шўўлтезин айдары.	1
36	«Маргааанду кўрештер» деп бажалыкты кычырып, «Кўреш» деп јурукла иштеери.	1
37	К.Ч.Тӧлӧсов «Таныбаган». Ада-Тӧрӧл учун Улу јуу керегинде куучын өткўрери.	1
38	Адалары «таныбаган» балдардың ал-санаазы.	1
39	Бўдўмји ле сакылтаның терең учуры. Лаптап кычырып, учурын јартаары.	1
40	Ч.Айтматов «Солдаттың уулы». Куучынды кычырып, сюжедин куучындаары.	1
41	А.О.Адаров «Кичинек јурукчы» ўлгерди чокум, јарт кычырып, тўп шўўлтезин айдары.	1
42	Л.В.Кокышев «Алтай тилиме». Ўлгерди чокум, јарт кычырып, эске ўренерине ченежери	1
43	Тӧрӧл тилим керегинде сӧс. Кўўн-санааны чыгара айдары.	1
44	В.Т. Самык «Тӧрӧлиме јаңар». Калык ла тӧрӧл јер бирлик болгоны. Ўлгерди ўнле аңылап кычырып, учурын айдары.	1
45	Э.М.Палкин «Сары киштейт» - кўски кеендик јурук. Автордың ўлгерлежи, тузаланган эп-аргалары.	1
46	Ш.П.Шатинов «Эрјине» (повестьтиң ўзўги). Јуу өйинде балдардың јўрўми ле ижи. Турлуда иш башталды. Ўзўкти лаптап кычырып, тӧс шўўлтезин айдары.	1
47	«Эрјине» деп бригаданың тӧзӧлгӧни. Кычырганын куучындаары.	1
48	Б.Я.Бедюров «Эр-Адучак баатыр». Ўлгерде Эр-Адучак баатыр деп сўр-кебердиң учуры. Ўлгердиң тӧс шўўлтезин јартаары.	1
49	Н.Б.Бельчекова «От ло Карганак». Куучында карганактың ла оттың сўр-кеберлерин јартаары.	1
50	«От-очок, От-эне» деп презентация кӧрўп, оттың байы керегинде куучын өткўрери.	1
51	Э.М. Палкин «Энем» деп ўлгерди чокум, јарт кычырары	1
52	А.Я.Ередеев «Кўлўмји». Литературалык чӧрчӧктиң темазы, сюжеди, ўредў учуры.	1
53	К.Ч.Тӧлӧсов «Тамчы». Лаптап кычырап, толо куучындаары.	1
54	Баштапкы тамчыда сыр-каткыда иш. Јўзўндерле кычырары.	1
55	Борбыйактың ойыны. Кайкал ла сўўнчиниң тереңи. Лаптап кычырып, куучындаары.	1
56	В.Т.Самык «Мениң најыларым». Кижи ле ар-бўткенниң колбузы.	1

57	«Мениң нәјыларым» деп ӱлгерге јурук јураары.	1
58	**Өскө калыктардың литературазынаң.** Бертольд Брехт «Форточка ажыра кышкы куучын». Кижи ле ар-бӱткен. Ӱлгердиң төс шӱӱлтезин оңдооры.	1
59	Антуан де Сент-Экзюпери «Кичӱ бий». Чӱмдемелди кычырып, јуруктардың учурын јартаары	1
60	Ј. Б. Каинчин «Кызычак ла Кураанак». Баланың телекейи – чӱмдемелде.	1
61	Кӱзелештиң нәјылары ла «таныштары». Куучынның төс шӱӱлтезин темдектеери.	1
62	Талдап алган ӱзӱкти бажалыктап, толо куучындаары	1
63	А.Я.Ередеев «Энезиниң јайлузында». Эркеш ле Мерген деп уулчактардың сӱр-кеберлери.	1
64	«Баштапкы болуш» деп ӱзӱкти лаптап кычырып, куучындаары.	1
65	«Темирлерим јылыжат» деп ӱзӱкти кычырып, учурын јартаары	1
66	«Эки јол» деп ӱзӱкти кычырып, јолдордың учурын јартаары	1
67	Кычырарының кемин көрөри.	1
68	**Јыл туркунына ӱренгенин көрөри.** Тест иш. Кычыратан бичиктердиң списогы	1
	Текши тоозы	**68**

Тузаланар ӱредӱ-методикалык комплекс:

1. Алтай литературала иштеер программалар 5-9 класстар / Н.М. Киндикова, У.Н.Текенова, Е.Д.Чандыева. Г-А., 2023.
2. «Алтай литература 5-чи класс ӱренер бичик-хрестоматиязы»/ М.А.Демчинова, Т.В. Метреева, Ч.Н. Токова, Э.М.Кокпоева. Г-А., 2025.

Ӱредӱчиге болушту бичиктер:

1. Алтай тил ле литературала ӱренчиктердиң јединетен турулталарын баалаары. Ж.И.Амырова, Е.Д. Чандыева. Г-А. 2018.
2. Алтай тил ле литератураның урокторында текши ӱредӱ эдилгелерди темиктирери. Методикалык пособие. Чандыева Е.Д., Шокшиланова А.С. Г-А. 2012.
3. Алтай тил ле литературала ӱренчиктердиң билгирин баалаарының кемјӱлери. 5-9 класстарда. Ж.И. Амырова, Ю.А. Мундукина. Г-А. 2019.
4. Алтай тил ле литературала ӱлекер ишти ууламјылаары. Методикалык бичик. Г-А., 2015.

5. «Алтай литератураны ӱредерине болушту методикалык ууламјылар» / М.А.Демчинова, Э.М.Кокпоева.Г-А., 2014.